

УДК 338. 48-6: 502(477.8)

О. В. Міщенко – асистент кафедри фізичної географії
Волинського державного університету
імені Лесі Українки

Перспективи розвитку екологічного туризму на природоохоронних територіях Волинської області

*Роботу виконано на кафедрі фізичної географії
ВДУ ім. Лесі Українки*

Обґрунтовано можливість та перспективи розвитку екологічного туризму на природоохоронних територіях. Охарактеризовано природно-заповідний фонд Волинської області. Окреслено нові напрями для подальших наукових розробок цієї проблематики.

Ключові слова: екологічний туризм, природно-заповідний фонд (ПЗФ), природно-заповідні території (ПЗТ), природно-заповідні об'єкти (ПЗО).

Mishchenko O. V. Development Perspectives of the Ecological Tourism on the Natural Protected Territories of the Volyn Region. The possibility and the development perspectives of the ecological tourism on the natural protected territories have been already based. The analysis the natural protected fund of the Volyn region has been made too. The new directions for the further scientific working ups of these problems have been found.

Key words: ecological tourism, natural protected fund, natural protected territories, natural protected establishments.

Екотуризм, здійснюваний на природоохоронних територіях, може стати моделлю використання екосистем у режимі збереження. Сучасний стан цього виду туризму не відповідає потенційним можливостям області, яка має унікальний природний потенціал – природно-заповідні території і природно-заповідні об'єкти. Вони відіграють велику роль у розробці й апробації технологій екологічного туризму.

Аналізуючи праці сучасних вітчизняних та зарубіжних учених, слід зазначити, що концепція розвитку екотуризму на ПЗТ й ПЗО стає актуальною. Проте вже на цьому етапі достатньо зрозумілою є його вагомість для соціально-культурного та економічного розвитку області. Здійснення екологічного туризму на природоохоронних територіях досліджували: О. Ю. Дмитрук, В. І. Гетьман, М. Ю. Травкіна, Т. К. Сергєєва, І. В. Зорін. В. А. Квартальнов Зокрема В. І. Гетьман у своїх працях висвітлює основні завдання і проблеми екотуризму в національних природних парках, біосферних заповідниках, регіональних ландшафтних парках України, а також принципи туристичної діяльності на цих територіях [1, 2]; О. Ю. Дмитрук пояснює пріоритетність екотуризму підвищеною увагою туристів до малозмінених природних територій [3]; Т. К. Сергєєва, відзначає, що національні природні парки та інші природоохоронні території є основним ресурсом для розвитку екологічного туризму [9, 41]; І. В. Зорін і В. А. Квартальнов характеризують екотуризм як орієнтований на використання недоторканої природи із залученням екологічних технологій, який мінімізує навантаження на природне середовище, має виховне та рекреаційне значення [5].

Наші дослідження присвячені екологічному туризму, перспективі його розвитку на природоохоронних територіях Волинської області. Досягнення поставленої мети зумовило потребу розв'язання таких завдань:

- 1) проаналізувати законодавче забезпечення туристичної діяльності на ПЗТ і ПЗО;
- 2) виявити особливості сучасного стану природно-заповідного фонду у Волинській області;
- 3) оцінити перспективи розвитку екологічного туризму на природоохоронних територіях Волинської області;
- 4) окреслити першочергові завдання розвитку екологічного туризму на ПЗТ і ПЗО.

Управління еколого-туристичною діяльністю здійснюється на міжнародному, державному, регіональному і місцевому рівнях. Міжнародний рівень об'єднує діяльність організацій і фондів, які реалізують широкий спектр природоохоронних цілей і завдань, а також діяльність спеціалізованих

еколого-туристичних організацій. Органи державної влади забезпечують природокористування й охорону довкілля, розвиток туристичної індустрії. Регіональна влада формує специфіку управління, наближену до місцевих можливостей і умов.

Розподіл охоронних природних об'єктів та територій за категоріями розроблено у Законі України “Про природно-заповідний фонд України”. У ст. 9 вказується, що одним із видів використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду є використання їх в оздоровчих та інших рекреаційних цілях за умови дотримання природоохоронного режиму, встановленого цим законом та іншими законодавчими актами [7, 63]. Законом України “Про охорону навколишнього природного середовища” для організації масового відпочинку населення і туризму передбачаються рекреаційні зони, які разом із територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, курортними та лікувальними зонами утворюють єдину територіальну систему й підлягають особливій охороні [8, 60–62].

Із 11 категорій природно-заповідного фонду України у Волинській області існують 8, проте тут відсутні такі категорії, як біосферні заповідники, дендрологічні та зоологічні парки. Станом на 01.01.2004 р. на території Волинської області знаходиться 392 території та об'єкти ПЗФ загальною площею 170 тис. га, що становить 8,46 % території області [4]. Із них лише 24 об'єкти (6,1 %) мають статус загальнодержавного значення, решта 368 – місцевого значення (93,9 %). До найцінніших заповідних територій Волині належать Шацький національний природний парк (ШНПП), регіональний ландшафтний парк (РГЛ) “Прип'ять–Стохід” (знаходиться у двох областях – Волинській та Рівненській) та Черемський (ПЗ) природний заповідник. На території області розташовані три водно-болотних угіддя міжнародного значення: Шацькі озера площею 32,8 тис. га, заплава р. Прип'ять площею 12,0 тис. га, заплава р. Стохід площею 10,0 тис. га. Варто зазначити, що площа ПЗФ області постійно зростає. Упродовж 2002 р. згідно з рішенням Волинської обласної ради було утворено 6 нових і розширено 1 територію, загальна площа ПЗФ збільшилася на 2,8 тис. га. У 2002 р. Шацький НПП став складовою частиною міжнародного польсько-українського біосферного резервату “Західне Полісся” [11].

На території області реалізовується Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі в Україні на 2000–2015 рр.

У 2004 р. держуправлінням разом із Науковим центром заповідної справи Мінікоресурсів України проведено три експедиції в Ківерцівському, Любешівському, Ратнівському та Старовижівському районах для виявлення перспективних та розширення наявних територій та об'єктів ПЗФ. При цьому створено та облаштовано дві екологічні стежки в Ківерцівському та Любешівському районах, які ґрунтовно описують кольорові пугівники. Проведено другий етап наукових досліджень зі створення регіонального ландшафтного парку “Боремель”.

Таблиця 1

Характеристика природно-заповідного фонду Волинської області

Категорія	Усього		У тому числі			
			загальнодержавного значення		місцевого значення	
	кількість	площа, тис. га	кількість	площа, тис. га	кількість	площа, тис. га
Природні заповідники (Черемський)	1	2,98	1	2,98	–	–
Національні природні парки (Шацький)	1	32,51	1	32,51	–	–
Регіональні ландшафтні парки (“Прип'ять – Стохід”)	1	22,63	–	–	1	22,63
Заказники	219	108,77	15	24,19	204	84,58
Пам'ятки природи	129	0,81	3	0,12	126	0,69
Заповідні урочища	29	2,99	–	–	29	2,99
Ботанічні сади	1	0,01	1	0,01	–	–

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	11	0,09	3	0,02	8	0,07
Усього	392	170,8	24	59,84	368	110,96

Складено за: [4; 6].

Сьогодні важливою проблемою ПЗТ і ПЗО є недостатнє державне фінансування. Саме розвиток екологічного туризму зможе створити додаткові джерела фінансування для покращення їх функціонування. У Черемському природному заповіднику розроблено маршрут екологічної стежки. Загальна її протяжність 3 450 м. За типом ця стежка комплексна (освітньо-краєзнавча з елементами наукової). Меншою мірою маршрут має рекреаційну функцію у зв'язку з абсолютним заповідним режимом території. На території Черемського ПЗ можливий розвиток наукового та пізнавального екотуризму. Для проведення таких екотурів слід розробляти відповідну програму, яка передбачала б режим проведення екскурсій, правила поведінки, чисельність туристичної групи; частоту відвідування одних і тих же місць (протягом року, сезону, місяця).

Найбільш популярним серед туристів є Шацький НПП. За рішенням уряду України до його складу ввійшло 22 озера. На території ШНПП за метою подорожі можна виділити такі напрями екотуризму:

- науковий туризм (науково-дослідницькі тури науковців, а також польові практики студентів);
- пізнавальний туризм (сукупність навчальних, науково-популярних та тематичних екскурсій по спеціально облаштованих екологічних стежках);
- спортивний туризм (туристичні походи різної категорії складності, яка визначається тривалістю подорожі, протяжністю і складністю маршруту);
- оздоровлювально-лікувальний туризм (цілюща вода озер, лісове оточення з високими фітонцидними властивостями сприятливо впливають на здоров'я людини, знімають нервову напругу, фізичну втому, лікують хвороби дихально-легеневого тракту; перспективним є застосування донних відкладів озер у грязелікуванні).

Завдяки прозорості води озер Світязь, Пісочне є можливість розвивати екодайвінг – підводний екотуризм, спрямований на пізнання біологічного різноманіття підводного світу, умов його існування та особливостей збереження.

У Шацькому навчально-досвідному держлісгоспі знаходяться ботанічні пам'ятки природи. Серед них: “Сосна і дуб–1” – дерева сосни звичайної і дуба черешчатого, які зрослися між собою, вік дерев 125 років; “Сосна і дуб–2” – дерева сосни звичайної і дуба черешчатого, які зрослися між собою, вік дерев 155 років [6, 45].

Потенціал РЛП “Прип'ять–Стохід”, порівняно із Шацьким НПП, є невисоким, оскільки береги річок та озер тут заболочені, якість води низька. Його можна спрямувати на розвиток наукового та пізнавального екотуризму. Територія парку є надзвичайно цінною в науковому плані через наявність на ній великої кількості представників флори й фауни, занесених до Червоної книги України, значного біорізноманіття, гніздування багатьох видів водоплавних птахів тощо. У РЛП знаходиться екологічна стежка “Старий парк над Стоходом”, довжина якої 1 км. Подорожуючи цією стежкою, туристи мають можливість побачити старий дуб, висота якого близько 35 м, а діаметр стовбура 220 см. Оскільки РЛП мають ранг місцевого значення, їх повинні фінансувати місцеві органи влади. Адміністрацію парку створено у серпні 2002 р. Вона підпорядкована Любешівській районній раді, Науковому центру заповідної справи при Мінприроди та Держуправлінню екоресурсів у Волинській області. Але фінансується РЛП переважно на кошти Франкфуртського зоологічного товариства. Щоб РЛП мав можливість сам заробляти кошти, потрібно створити інфраструктуру для розвитку екологічного туризму. Структура управління повноцінно не розроблена й малоефективна для всіх природоохоронних територій Волинської області. Для розвитку екологічного туризму та функціонування на належному рівні ПЗТ й ПЗО насамперед потрібно вдосконалити план-схему екотуристичної інфраструктури, спрямованої на збереження природного середовища, активізувати пошук фінансових ресурсів.

Отже, Волинська область має унікальний природний потенціал. Вона зберегла самотність природних комплексів, має багаті традиції в галузі раціонального природокористування та охорони природи, заповідній справі. Названі критерії є важливими складниками розвитку екологічного туризму. Проте цього недостатньо для створення якісного продукту. Для розвитку еколого-туристичної діяльності у Волинській області стає важливим на цьому етапі розв'язання таких тактичних завдань: забезпечення кваліфікованими кадрами; створення адекватної цінової політики; державний підхід, особливо в управлінському та фінансовому забезпеченні.

Література

1. Гетьман В. І. Принципи рекреаційної діяльності на територіях регіональних ландшафтних парків України і заходи з їх реалізації // Екол. вісн.– 2003.– № 11–12.– С. 4–7.
2. Гетьман В. І. Екотуризм у національних парках // Екол. вісн.– 2002.– № 7–8.– С. 24–27.
3. Дмитрук О. Ю. Урбанізація та екологічний туризм: теорія і практика конструктивно-географічного дослідження: Навч. посіб.– К: Вид.-полігр. центр “Київ. ун-т”, 2002.– 76 с.
4. Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Волинській області за 2004 р.– Луцьк, 2005.– 245 с.
5. Зорин І. В., Квартальнов В. А. Енциклопедія туризму: Справочник.– М.: Финансы и статистика, 2000.– 285 с.
6. Природно-заповідний фонд Волинської області / Упор.: М. Химин та ін. // Огляд територій і об'єктів природно-заповідного фонду в розрізі районів.– Луцьк: Ініціал, 1999.– 48 с.
7. Про природно-заповідний фонд України: Закон України, 16 черв. 1992 р. // Відом. Верховної Ради.– 1992.– № 34.– С. 502.
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України, 25 черв. 1991 р. № 1264–ХІІ // Відом. Верховної Ради.– 1991.– № 41.– С. 546.
9. Сергеева Т. К. Экологический туризм: Учеб.– М.: Финансы и статистика, 2004.– 360 с.
10. Травкина М. Ю. Регулируемый туризм и отдых в национальных парках.– М.: Изд-во Центра охраны дикой природы, 2002.– 880 с.
11. Шацький національний природний парк: наукові дослідження 1994–2004 рр. // Матеріали наук.-практ. конф. до 20-річчя парку (Світязь, 17–19 трав. 2004 р.).– Луцьк: Волин. обл. друк., 2004.– 224 с.

Статтю подано до редколегії
30.11.2006 р.